
Ocene in poročila

Die Protokolle des österreichischen Ministerrates (1848-1867), Abteilung III Ministerium Buol-Schauenstein, 1. Band, Wien, 1975, LXXVIII+580, 2. Band, 1969, LXXXIII+408, 3. Band, 1984, LI+499, 4. Band, 1987, XLVI+346, 5. Band, 1993, XLICI+310.

Tretji razdelek zapisnikov avstrijskega ministrskega sveta je začel izhajati po izidu dela, ki obravnava obdobje Belcredijeve vlade. Vlada Buol-Schauensteina, predsednika ministrskega sveta, ministra cesarske hiše in zunanjih zadev, je bila bolj znana pod imenom njenega notranjega ministra Alexandra Bacha, in sicer kot Bachov absolutizem. Od revolucije 1848 do dualizma je bila to vlada, ki je obstajala najdlje, od 11. aprila 1852 do 17. maja 1859. V več kot dvajsetih letih, odkar je izšel prvi zvezek protokolov te vlade, je izšlo doslej pet obsežnih zvezkov, zadnji sega do 5. februarja 1857, zato lahko pričakujemo še najmanj dva zvezka. Vseh pet dosedanjih zvezkov je uredila Waltraud Heindl, sodelavka znane ustanove Österreichisches Ost-und Südosteuropa Institut na Dunaju. Napisala je tudi uvodne študije k vsem zvezkom, razen k prvemu; njegov avtor je Friedrich Engel-Janosi, ki je napisal tudi uvod. Uvod k drugemu in tretjemu zvezku je prispeval Gerald Stourzh, k četrtemu Helmut Rumpler, k zadnjemu pa Waltraud Heindl. Uvod navadno pripravi odgovorni urednik in je mnogo krajši od uvodne študije; ta je praviloma delo redaktorja. Waltraud Heindl je bila sprva redaktorica, zdaj pa je odgovorna urednica tega razdelka. Med izdajanjem tretjega dela serije protokolov je prišlo tudi do organizacijskih sprememb, saj je marca 1978 umrl 85-letni Engel-Janosi, prvi predsednik komiteja za izdajo protokolov, ki je bil pravi *spiritus agens* celotne edicije. Še istega leta ga je nasledil Gerald Stourzh, ki je vodil ta projekt do junija 1983, nakar mu je sledil celovški univerzitetni profesor Helmut Rumpler, zdaj pa že deluje enotna avstrijsko-madžarska komisija za izdajo protokolov za čas do razpada monarhije, posamezne načrtovane razdelke pa ureja odgovorni urednik v sodelovanju s celotno komisijo.

Dosedanjih pet zvezkov o Boul-Schauensteinovem kabinetu predstavlja skoraj 1950 strani izdanih besedil, bibliografij, tabel in registrov ter pet študij, ki skupaj obsegajo nekaj več kot tri stostrani, kar govori o tem, da gre za precej natančen prikaz delovanja te vlade. Waltraud Heindl že ves čas sodeluje pri tem velikem projektu in je suvereno izpeljala redakcijo izdaje ter prvih petih zvezkov tretjega razdelka in ob tem tudi habilitirala s študijo o avstrijskem uradništvu. Zdaj je tudi docentka na dunajski univerzi. Redakcija vseh dosedaj izdanih zvezkov poteka po tem konceptu, ki je bil načrtan že v uvodnem zvezku Helmuta Rumplerja, o katerem smo že poročali. Kratkemu in splošnemu uvodu vedno sledi temeljita študija, ki nas uvaja v dobo, nas seznanja z razmerami, načinom in problemi

delovanja vlade, odnosi s cesarjem in o podobnem. Študiji sledi bibliografija, seznam kratic, slovarček zastarelih izrazov in seznam udeležencev zasedanj ministrskega sveta. Po tem je osrednji del z zapisniki sej in prilogami, ter s kronološkim seznamom, na koncu pa je še register pojmov ter osebnih in krajevnih imen.

Sodelavci priznavajo, da so ob izdajanju prišli do številnih novih spoznanj o načinu in konceptih delovanja te absolutistične vlade, do katere je prišlo po nenadni smrti kneza Schwarzenberga, ko je dobil absolutno moč njegov največji nasprotnik grof von Kübeck. Z njegovo pomočjo je skušal mladi cesar kolikor mogoče izničiti posledice in pridobitve revolucije, kar se jima je skupaj s sodelavci tudi v veliki meri posrečilo. Avstrijska historiografija po mnenju redaktorjev izdaje temu obdobju v avstrijski politiki ni posvečala posebej velike pozornosti, zlasti pa je skoraj spregledala pozitivne elemente, še zlasti prizadevanja nekaterih ministrov, da bi država ujela korak z razvojem v Evropi, kar jim je v nekaterih primerih in na nekaterih področjih tudi uspelo. Tako se že v prvem zvezku srečamo z organizacijsko spremembo nove ministrske konference ali vlade, ki je imela vsega šest ministrov, zadolženih za zunanje in notranje zadeve, dvor, pouk in bogočastje, pravni red, finance, trgovino, obrt in javne gradnje. Sprememba nekdanjega ustavnega ministrskega sveta v ministrsko konferenco je bila zelo pomembna za ustavni položaj nove ministrske konference, kot tudi za splošno ustavno strukturo neoabsolutistične Avstrije. Večino pooblastil o zunanjih zadevah in prav vse s področja vojske in policije si je pridržal cesar s svojimi ožjimi svetovalci. V tem času je ministrska konferenca posebno vlogo namenila tudi kaznovanju ogrskih revolucionarjev in pa izvedbi zemljiške odveze. V drugem zvezku stopajo v ospredje vprašanja nove preureditve Avstrije, predvsem upravna reforma in vzpostavitev sodobnega birokratskega aparata. V tretjem zvezku sta poudarjena predvsem nadaljnji razvoj uredniškega sistema in pa reforma študija in organiziranja univerze. Poleg zemljiške odveze je reforma univerze druga pridobitev revolucije in v bistvu sta se udejanili samo ti dve. Nadalje stopa v ospredje gospodarska kriza, ki so jo povzročale slabe letine v zgodnjih petdesetih letih, krimska vojna, brezposelnost in gospodarski problemi. Tu gre za prizadevanja vlade premagati gospodarsko krizo z inovacijami. Finančni minister Bruck, ki je veljal v očeh cesarja za revolucionarja, podobno kot minister Bach, je začel postopoma sanirati državni proračun, denarno politiko in je ustanovil Credit Anstalt. Na drugi strani naj bi se v teh letih uredila zveza med prestolom in oltarjem, kar je bilo doseženo s konkordatom leta 1855. Absolutistični režim pa se je utrdil z nadziranjem, discipliniranjem in ustrahovanjem državljanov, kar je predmet zlasti četrtega zvezka. V petem zvezku so glavna vprašanja poskusi normalizacije razmer, ko naj bi po katastrofalnih rezultatih kimske vojne za Avstrijo začela država postopoma spet normalno delovati. Tu se srečamo s prizadevanji za ureditev ustavnih struktur dežel na podlagi predlogov deželnih statotov in nove ureditve občinske uprave. Problem najbolj težavnih dežel Italije in Ogrske se skuša rešiti z na novo urejenimi pooblastili vladnim in upravnim vrhovom, to

je vojaškega in civilnega guvernerja, kar postaneta nadvojvoda Maksimilijan v Italiji in nadvojvoda Albrecht na Ogrskem.

Slovenske dežele nastopajo v teh zvezkih bolj ali manj posredno, saj je vprašanj, ki so se reševala na teh sejah in se nanašajo izključno in usodno na naš teritorij, sorazmerno malo. Tu gre na primer za gradnjo železnic, za obsodbo Füstera in *contumaciam*, za nakatera vprašanja zemljiške odveze, in še kaj bi se našlo. Izdaja pa je tudi za nas pomembna z vsedržavnega zornega kota, glede spremljanja konceptov in izvedbe neabsolutističnega režima in kot takšna nujna za spremljanje splošne avstrijske zgodovine.

Franc Rozman

Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787. Opisi. Karte / Josephinische Landesaufnahme 1763 - 1787 für das Gebiet der Republik Slowenien. Landesbeschreibung. Karten. Sekcije 221-225, 230-239, 246-247, 250, 60. Ljubljana, ZRC SAZU in Arhiv Republike Slovenije, 1995. Vodja projekta Vincenc Rajšp.

Zgodovinarjem je zemljevid nujen pripomoček in kartografija ena od pomožnih ved, katere uporabo zgodovinarji ne obešamo na veliki zvon, vsaj ne v elementarni rabi, ko želimo, da so naši izdelki tudi zemljepisno preverjeni in neoporečni. Posebej kartografiji so posvečena le redka dela; za slovenski prostor je treba omeniti vsaj dela Branka Korošca (*Naš prostor v času in projekciji; oris razvoja zemljemerstva, kartografije in prostorskega urejanja na osrednjem Slovenskem, Ljubljana 1978; Partizanska kartografija; prispevek k orisu vojaške geodetske in kartografske dejavnosti med narodnoosvobodilno vojno na Slovenskem 1941-1945, Ljubljana 1986, in druga*). Vendar pa pomeni izdaja Jožefinskega vojaškega zemljevida po približno dveh stoletjih od njegovega nastanka mnogo več kot le prikaz sicer pomembne razvojne stopnje vojaške kartografije. Ker je na razpolago za celotno ozemlje današnje Slovenije, omogoča primerjavo z današnjim stanjem pokrajine in je torej skupaj z nekoliko mlajšim franciscejskim katastrom pomemben vir podatkov o videzu pokrajine, stanju poti, obsegu kulturne krajine in gozda, pa tudi toponomastike, saj so bila vsa imena naselij in krajinskih imen zapisana tudi v "deželnem jeziku". Vojaškemu zgodovinarju pa daje sorazmerno malo podatkov, saj ga opozarja na le redke vojaške objekte in, kar je pomembneje, na pojave v pokrajini, ki so bile tedanjim vojaškim strokovnjakom pomembni (vodovje, poti, nastanišča). Vse to je bilo mogoče zaslutiti že iz poskusnega zvezka, ki ga je pripravil za objavo isti urednik (*V. Rajšp, Majda Ficko: Slovensko ozemlje na vojaškem zemljevidu iz druge polovice 18. stoletja, Ljubljana 1994*).

Jožefinski vojaški zemljevid je del vojaške kartografije staroavstrijske države, ki je v dobi prosvetljenega absolutizma cesarice Marije Terezije in cesarja Jožefa II. prvič sistematično premerila in kartirala svoje dežele; kot nam nazorno pokaže zemljevid na prvi notranji strani, so to delo nadaljevali avstrijski vojaški kartografi